

BINNENDIEKS

door DAVID HARTSEMA

Op 4 jannewoarie 1890 wer ze geboren ien Leer, woar ze nog woont, ien 'n luk, old hoeske aan de Gr. Oldekamp nummer 2. Het zel zo'n joar of vieftien leden wezen, dat ik heur doar op 'n middag opzocht heb en gezellig mit heur proat heb over alles en nog wat, bie 'n lekker Oostvrais kopke thee mit 'n klontje en 'n wolkje room. Ik zai heur nog dudelk veur mie mit heur hellere, waarme ogen, dat lutje wiefke mit dat grote haart.

Ze is nou negenteg joar worden en oet de platduutse wereld en de platduutse literatuur ook zel zai nooit meer weg te dinken wezen.

Wel is dizze vrouw, „uns Wilhelmientje”, zoals ze ien Oostvraisland nuimd wordt?

Ik kin joe dat nait beter oetduden as deur joe mit te nemen noar het levent dat ze zulm beschrift in „Erinnerungen”.

Heur voader waas boer, moar kreeg 'n ongeluk mit peerd en werd levenslaank invalide. Alles mos verkocht worden en dou ze zes joar waas, verhoesden ze noar Bremerstroat ien Leer, aan oostkaant van spoorlien. Doar ging ze noar schoul, moar ze waas 'n hail stil en verlegen kiend, dat heur wat achterof hiel. Heur jeugd waas nait gelukkek. Het paradijs van heur kienertied laag ien Backemoor, woar ze nou en din hin moag. Doar woonde 'n taante, 'n woar christenmins dij nait prout moar dee en veur wel „kanner helpen” 'n vanzulfsprekende zoak waas. Loater begreep Wilhelmine, dat ze doar heur ienerlike ontwikkeln mitkregen haar, van dij taante en heur baaide hulpen, Geeske en Hanni. 's Oavends brocht Hanni heur op ber en vertelde heur ien 't platduuts vertelsters. „Zo haar ik nog nooit vertellen heurd”, zegt Wilhelmine doar zulf van. Heur minsen leefden en ik leefde mit mit heur, huil oadem ien en vergat alles. Ik kreeg der nooit genog van”.

Dou schoultied sikkom veurbie waas, wol ze geern verder leren, moar dat kon vånzulf nait. Voader was dood en moeke haar der gain geld veur. Moar dou der 'n leroar kwam dij zee dat ze 'n beurs kriegen kon, kon ze veur schouljuvvrouw leren. En dou, ien dij tied al, begunde ze te schrijven, 'n roman, opschreven ien schriften en ien 'n aner schrift gedichten. En lezen, dat waas heur mooiste waark. Waas 't op schoul aalmoal moar literatuur.....

Heur eerste betrekken waas 'n particulier schoultje ien Jemgum, woar kiener en olluu allinnet moar 't onvervalste

-Wilhelmine Siefkes-

plat van 't Rheiderlaand kinden. Doar en dou kwam ze tot ontdekken, hou mooi of dat platduuts ainlieks waas, veul staarker en beeldender as 't hoogduuts.

In 1916 krigt ze 'n rieksbetrekken ien schoul van Fallersleben, moar ien '17 gaat ze noar 'n schoul ien Leer, omdat heur moeke oaderverkaalken het en dij heur thoes nait missen kin.

Noa oorlog schrift ze „Uda van der Molen” (nog wel ien 't hoogduuts, moar dialogen binnen ien 't Platduuts”. Het dialect komt opzetten, zai is der nauw bie betrokken, net as heur aingeste bruier. Moar heur levent komt ook ien politiek voarwoater en mit haart en ziel wordt ze socialiste („'n socialist kin christen wezen, moar 'n christen mout socialist wezen”).

Mit Tempel, redacteur van de „Volksbote” ien Leer en Thelemann, oetgever en democroat ien haart en nieren, zat ze midden ien het opkomend socialisme ien Leer. Heur betrokkenheid bie 'n minsweerdeger löt veur aarbaiders kwam regelrecht vot oet heur opvatten van religie. Innerliek waas zai riep veur de socialistische beweging, veur 'n schaarpen en striedboar blad van bewustworden as de „Volksbote”. Het waas de tied van de Weimar-republiek, de emancipoatsie van aarbaiders, volkshogeschoulen, aarbaidersjeugd, „Wandervögel” en „Naturfreunde”, dij tied noa eerste Wereldoorlog, dat jonge minsen zongen:

Nie, nie wollen wir Waffen tragen,

Nie, nie wollen wir wieder Krieg.

*Lasz die hohen Herren sich selber schlagen,
wir machen einfach nicht mehr mit.*

Het hoogtepunt ien Leer waas, dat aarbaidersgemeenschap mit 'n kanner doar het „Arbeiterjugendheim”

Wilhelmine Siefkes.

bouwde, woar ook Wilhelmine nauw bie betrokken waas: zai schreef de teksten voor poppekaast veur kiener en organiseerde het kienerfeest vlak veur kerstdoagen, speulde toneel (ien 't platduuts) en schreef 'n novelle over moeder en kiend, „Hör einzig eegen”. Tempel wer lid van Rieksdag, zai lid van gemainteroad. Het broesde van optimisme, van grote toukomstplannen. Loater zee Wilhelmine, dat dit de mooiste tied van heur levent west waas.

Moar Hitler kwam opzetten ien Duutslant. „Der Messias der politischen Kindsköpfe” neumde Tempel hom ien zien Volksbote. Tempel haar 't wel goud zain: „Sie werden aus Deutschland eine grosze Kaserne, ein groszes Tuchthaus machen” zee hai ien 't begun. Noa 5 meert 1933, dou Hitler meerderheid kregen haar, bliest wel, hou goud of hai dat zain het. As op 1 Maai, as zai heur zaik meldt, ale domies en pastoors van Leer achter hoakenkruusvlag aanslopen, gaat ze te kerk oet en treedt loater tou bie Mennis-ten.

Loyaliteitsverklouren veur Hitler waaigert ze as onnerwiezeres te taiken. Op 31 augustus 1933 krigt ze heur ontslag, mit 'n verbod om te schrievan. Toch schrift ze nog, onner pseudonim „Wilmke Anners” en wint mit „Keelke” de Johann-Hinrich-Fehrs-Pries, woar ze toch veur noar Hambörg raaisit. „Jedem Heil Hitler begegneten wir mit „Entschuldigen Sie-wie kommen wir zum Blauen Peter?” Nicht ums Verrecken hatten wir den Grusz gesagt”.

Moar angst sloug heur om 't haart, dou heur pries mit 'n grote foto ien kranten kwam.

Dij swaarte tied tot 1945 beschrift ze oetvoereg en roak ien „Erinnerungen”, wat heur deur anern ien Duutslant nait ien dank ofnomen is. Ien '43 vol der 'n bom op heur hoes, zai het geluk had, dat ze 't levent der ofred het. Tempel kwam ien gevangenis en wer kepotmoakt deur nazi's; noa aanslag op Hitler mos Thelemann noar Neuengamme.

As oorlog ien '45 doan is, begunt ze venijs; ze is nou 55 joar. Ze schrift ien 't Platduuts. Verhoalen dij Thelemann heur verteld het over 't veen „Kasje un Amke” (loater overzet deur Simon van Wattum ien 't Grunnegers „Kasie en Amke), over zien aigen jeugd. „Von Lutje un grote knevels”, Oostvraize Sagen, schrift comedies „Brörs, Stiefkoppen” (leste ook overzet deur Simon van Wattum). In 1959 verschiene heur gedichten, „Tüschen Saat und Seise”, ze schrift veur Bremen hail wat heurspullen, o.a. 't Witte Aaland, Alleen loaten, Freerk Ulenga, ien 1961 'n nije roman „Van de padd of” en heur humoristische raai-

BOETENDIEKS

sversloagen „Tant' Remda in Tirol", „Tant' Remda fährt nach Genua".

Over heur schrieven zegt ze: „Ik bin mie altied bewust west, dat mien waark zok aaid ofspeuld het aan raand van grote literatuur. Ik wol ien 't platduuts zain loaten, tot welke hoogen en daipen ien 't levent dat Platduuts mit zien beeldende kracht en oetdrukken ien stoat is. En dou ik maarkte, hou dat bie minen aansloug, wos ik, dat mien schrieven nait zinloos waas".

De contacten mit anern, daor was ze haile blied mit, ook mit Vraisland (Jelle Brouwer, Ypk van der Fear) en Grunnen (Ds. Gaaikema, Jan Boer, Tjaard de Haan). Ze is nou negenteg joar worden en ereburgeres van Leer, en het de Ubbo Emmiusmedallie kregen en de Quickborn-Pries veur aal heur waark. Moar het grootste monument het ze zult opbouwd: aal dij sprookjes, verhoalen, heurspullen, tooneelstukken en romans ien 't Platduuts, roak van dialoog, echt van taikening van minsen en toustanden en mit 'n weldoadege humor, ondanks alles wat ze mitmoakt het.

Ik zai heur nog zitten, dat lutje, frêle wiefke mit heur grote haart en heur ongeleufelke moud.

Platduutse literatuur maag wies mit heur wezen, boetengewoon wies.

Oetbluid.

*Nou hest doe oetbluid, rooie blom.
Doe drougst dien blözzem as 'n kleinoed,
dien ainegste, dien levenskroon.*

*Dien kroon is valen, rooie blom.
Doar legt e stukkent bie dien vouten
En glimt nog as 'n oetbraand vuur.
Doe treurs nait? Doe drags vruchten, blom?
Waist doe zo min van dood of levent?
Minner as ik? Of waist doe meer?*

Fragment oet „Hinnerk" („Von luttje un grote knevels")

Moar noa 'n goud haalf uur haar e zien waark doan. Eerst wiste hai hom mit zien rooie buusdouk de dikke druppen swait van kop of, en dou leesde hai 't nog 'n keer haardop over: Aafke de Boer,

Wils doe mie hemmen? Ik maag die geern lieden. Ik heb 748 Maark. Hinnerk Boas.

Zo, dat haar e kloarkregen. Vingers trilden hom, dou e 't papier ien kevort fommeln dee.

Hai keek op klok: 'n haalf uur zol 't nog wel duren, eer ze veurbiekwam mit heur emmers.

Hai ging op loer zitten bie 't roam. Hai, wat waas 't hait ien keuken.

Hai wiste 'hom aalmoardeur 't swait of. En tong laag hom stief ien mond....

Doar-klapperde wat, of kwam der ain mit 'n juk aan. En, joa heur.

„Aafke"

„'n Oavend, Hinnerk. Hes dien tabak al perbaaierd? Kost 'n doalder, doar smoakt het ook noar, he?"

„Aafke"- zat hom 'n kloet veur ien haals- „Hier is 'n braif".

„'n Braif?" vroug 't wicht verwonnerd. „Veur wel?"

„Veur die".

„Veur mie?" Ze wos nait, wat heur overkwam. „'n Braif? Van wel?"

„Ja", stöttjede Hinnerk, en rooie buusdouk mos weer zien dainst doun. „Veur die"- en hai drukte heur 't schrieven ien handen en laip ien hoese, lait hom ien hörn valen en stoarde op vlouer.

Zo zat e, dou van boeten 'n lach opklonk en haalf ien wiek schoten, haalf vrolek 'n stim raip: „Bis nou haildaal maal worden?"

En dou waaide hom 'n blad papier veur vouten, en dou klapperde 't, as ging ain weer verder mit 't juk.

Het waas al duuster, dou zat Hinnerk nog ien zien hörn, 't smeugeltje ien mond, moar dure tabak braandde al 'n zet nait meer. En op grond laag nog aaid 't witte papier.

Dou ston Hinnerk op.

„Loat moar geworden", zee e. „'t Is 'n roar goudje, dij vrouwluu, je kinnen der niks op aan".